

СЕКЦІЯ 1. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА, ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Бобер С.Ю.

студентка III курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри

теорії та історії держави і права ТНЕУ

Подковенко Т.О.

ПРАВО ОСОБИ НА ЖИТТЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

В умовах сьогодення, коли Україна проголосила себе демократичною та правовою державою, а людину як найвищу соціальну цінність, особливої актуальності набуває проблема реалізації та захисту прав людини. Права людини є загальнокультурним надбанням, тією цінністю, яка належить кожному і є невід'ємним аспектом цивілізованого буття людини.

Слід зазначити, що в системі прав людини право на життя займає основоположне місце, адже без його забезпечення і реалізації, здійснення усіх інших прав людини стає неможливим. Впродовж розвитку людства право на життя набувало все нового змісту. На сьогоднішній день, право на життя це не тільки захист від посягань на саме життя та від завдання тілесних ушкоджень, катувань, але й забезпечення достатнього рівня проживання, для того, щоб людина могла задовольняти свої потреби першої необхідності. Право на життя має гарантувати й гідне людське існування, що включає в себе і певний рівень соціального забезпечення, й гідне ставлення до людини (повага до честі та гідності, свобода від національних, релігійних та інших утисків). Таким чином, право на життя розглядається в комплексі із соціально-економічними і колективними правами.

Тому, життя є особливим соціальним благом, цінністю як для кожної окремої особистості, так і для суспільства загалом. Ставлення до права на життя демонструє рівень розвитку, освіченості, культури того чи іншого суспільства. Слід зауважити, що право на життя є певним стандартом оцінки якості життя людей. Рівень захисту права на життя є своєрідним «лакмусовим папірцем» щодо визначення держави, як демократичної, соціальної та правової. Держава зобов'язана гарантувати людині право на життя, використовуючи при цьому найбільш ефективні та дієві засоби та механізми щодо його реального забезпечення.

Актуальність даної проблеми підтверджується численними

напрацюваннями як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. До різних аспектів даного питання звертаються не тільки правознавці, але й соціологи, антропологи, філософи, політики, що свідчить про його багатогранність та значимість. Зокрема, дослідженню права на життя присвятили свої праці такі вчені, як: С. Авак'ян, М. Вітрук, А. Зайцева, А. Кощеєва, Л. Красавчикова, Л. Красицька, Т. Лісничка, М. Малєїна, Л. Малюга, Р. Мюллерсон, В. Погорілко, Є. Резнік, О. Рогова, З. Ромовська, Ф. Рудинський, А. Соловйов, Р. Стефанчук та ін.

Право на життя закріплене як і в українському, так і в міжнародному законодавстві, що є свідченням вагомості його захисту як на національному, так і на міжнародному рівні. Підтвердженням цьому є положення Конституції України щодо визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю (ст. 3) та закріплення невід'ємного права на життя кожної людини (ст. 27) [1].

Більш детально право на життя висвітлене в ЦК України, зокрема в ст. 281 якої закріплено, що фізична особа має невід'ємне право на життя, вона не може бути позбавлена життя і має право захищати своє життя та здоров'я [2].

Вперше право на життя було проголошено у ст. 3 Загальної декларації прав людини 1948 року [3], надалі його більш розгорнуту характеристику подано у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [4].

Слід зауважити, що норми вище перелічених статей не містять чіткого визначення права на життя, що значно ускладнює реалізацію та захист цього права. Серед науковців теж немає одностайної думки щодо визначення поняття «права на життя». О. Перевозчикова зазначає, що право на життя являє собою фундаментальне (першорядне), невідчужуване, абсолютне право людини, яке означає, що держава гарантує захист від посягання на життя і свавільного позбавлення життя, підтримку життя і сприяння його продовженню [5, с. 16].

А. Соловйов акцентує на тому, що право на життя включає в себе: право розпоряджатись своїм життям; право піддати своє життя ризику; право людини на самозахист свого життя; право вимагати від інших осіб утримуватись від протиправного позбавлення життя людини, усунути небезпеку життю, створену внаслідок підприємницької або іншої діяльності, створити умови для зниження ризику для життя та ін. [6, с. 7].

Надзвичайно актуальною є проблема визначення початку життя людини, тобто того моменту, коли людина набуває права на життя, його охорону й відповідно права на його захист від посягань. Між науковцями немає одностайної думки щодо моменту, з якого людина набуває права на життя. Дослідивши та ґрунтовно проаналізувавши медичну та юридичну літературу, необхідно виокремити три підходи до визначення початку життя людини, а саме: виникнення в людини права на життя з народження, з моменту зачаття, у різний термін внутрішньоутробного розвитку.

Слід виокремити окремі позиції для більш детальнішого розгляду та пізнання того чи іншого підходу. Отож обґрунтування на користь того, що право на життя в людини виникає з моменту народження полягає у наступному.

1. До народження, у різні стадії свого внутрішньоутробного розвитку, людина є частиною матері, в утробі якої вона знаходиться.

2. Відповідно до положень ст. 269 Цивільного кодексу України, особисті немайнові права належать кожній фізичній особі від народження або за законом.

3. Тільки народжена людина може бути суб'єктом права на життя, так само як і інших прав, оскільки реалізація прав і обов'язків можлива тільки реально існуючою, народженою людиною [2].

Наступною позицією є виникнення права на життя з моменту зачаття людини, що загалом є початком життя людини. На захист даного підходу слід зазначити такі аргументи:

1) вчення християнської церкви, в якому проголошується повага до життя людини з моменту зачаття та гостро засуджується штучне переривання вагітності (аборти), незалежно від термінів вагітності;

2) наявність нормативно-правових актів, в яких містяться положення щодо наявності певних прав у зачатій істоти – майбутньої людини [7, с. 263].

Більш детальніше необхідно акцентувати свою увагу на положеннях християнської культури, які мають значний вплив в українському суспільстві. Згідно з християнським вченням, життя – це дар Божий, тому тільки Бог є Владикою життя із самого його початку і аж до завершення.

Жодна людина за будь-яких обставин не має права знищувати іншу невинну людину. Її потрібно поважати і визнавати як особу з моменту зачаття, і тому саме з цього моменту слід наділити людину всіма правами та свободами, серед яких найпершим і найосновнішим має бути невід'ємне право людини на життя. Життя людини від моменту зачаття і до самого народження є унікальним, повноцінним на кожному етапі його розвитку.

Розглядаючи різні терміни внутрішньоутробного розвитку як початку життя і виникнення у зв'язку з цим права на життя, можна виділити такі чинники, що обґрунтовують дану точку зору:

1) медичні критерії, відповідно до яких життєздатними вважаються навіть особи, що народилися раніше середньостатистичних термінів вагітності з масою тіла набагато нижчою за норму;

2) нормативно-правові акти, що містять положення, які опосередковано свідчать про наявність певних прав у плода в різний термін внутрішньоутробного розвитку [7, с. 264].

На сьогоднішній день найбільш поширеною думкою щодо моменту виникнення права на життя є момент народження дитини, адже тільки жива людина може реалізовувати свої права. При цьому слід зазначити, що права людини належатимуть не будь-якій народженій дитині, а саме живонародженій.

Таким чином, дотримання та захист права на життя значною мірою залежить і від рівня розвитку суспільства, а саме: його освіченості, моральних переконань, наявності високої правової культури та правової свідомості. Дотримання права на життя починається з кожного з нас – з нашого ставлення до оточуючих, адже відносини між нами та близькими є малою моделлю всього суспільства. Тому, надзвичайно важливо кожному із нас усвідомити глибоку цінність та вагомість права на життя – а цього можливо досягнути шляхом самовиховання, підвищення рівня правових знань та правосвідомості. Отож змінюючи себе, ми поступово і непомітно змінюємо суспільство, в якому ми живемо.

Отже, право на життя це не тільки захист від посягань на саме життя, але ще й цілий пакет економічних, соціальних і культурних прав, які забезпечують гідне людське існування. Визначення моменту, з якого людина набуває права на життя, і з якого відбувається реальний захист та забезпечення права на життя є надзвичайно вагомим. Найбільш поширенішою думкою з даної проблематики є визначення початку права на життя людини з моменту її народження. Проте ми підтримуємо позицію, щодо визначення початку права на життя з моменту зачаття, адже ембріон є початковим етапом розвитку людини, який в майбутньому стане повноцінною особистістю. Саме охорона права на життя ще ненародженої дитини має стати основним завданням для держав, які стоять на шляху до створення правової, демократичної та соціальної держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на 5-ій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. із змінами та доповненнями станом на 3 лютого 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України, редакція від 01.01.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Загальна декларація прав людини. Міжнародний документ від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
5. Перевозчикова Е. В. Конституционное право на жизнь и репродуктивные права человека: дис. ... канд. юрид. наук / Е. В. Перевозчикова – Казань, 2006. – С. 16.
6. Соловйов А. В. Право людини на життя: цивільно-правові аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. ю. н.: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А. В. Соловйов. – Львів, 2004. – 19 с.
7. Бойчук Д. В. Право особи на життя в системі особистих немайнових прав: проблеми теорії і практики / Д. В. Бойчук // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Випуск 59. – С. 262 – 270.